

3331
2

ISSN 0352—7719

СВЕСКЕ МАТИЦЕ СРПСКЕ

ГРАЂА И ПРИЛОЗИ ЗА КУЛТУРНУ И
ДРУШТВЕНУ ИСТОРИЈУ.

Серија друштвених наука

св. 1

РЕДАКЦИЈА СЕРИЈЕ ДРУШТВЕНИХ НАУКА

Др Младен Стојанов (уредник), др Никола Гаћеша, др Александар Магарашевић

Димитрије Е. Стефановић: АУТОБИОГРАФИЈА ПЕТРА РИМСКОГ
1800—1874, Др Милијан Поповић: ПОЛИТИЧКА И ПРАВНА МИСАО
РАДОМИРА Д. ЛУКИЋА У СВЕТЛУ НАУЧНЕ КРИТИКЕ, Лазар Чур-
чић: ЈЕДАН ПОЗИВ НА СКУПШТИНУ ТИТЕЛСКЕ ЗЕМЉЕДЕЛСКЕ
ЗАДРУГЕ ИЗ 1869. ГОДИНЕ, Василије Крстић: ПИСМО АЛЕКСАН-
ДРА САНДИБА ПАТРИЈАРХУ ГЕРМАНУ АНБЕЛИБУ.

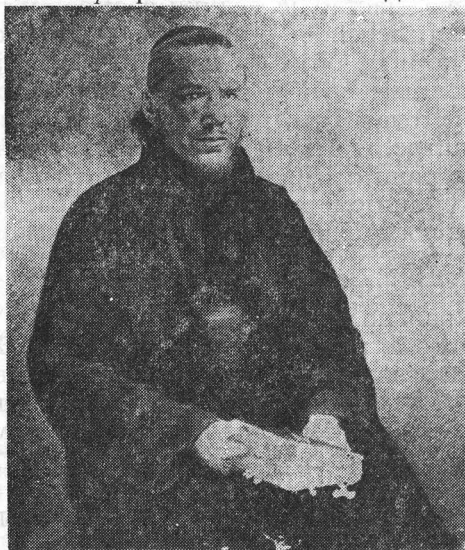
Нови Сад 1986.

Димитрије Е. Стефановић

АУТОБИОГРАФИЈА ПЕТРА РИМСКОГ 1800—1874

Посвећено потомцима Петра Римског

Године 1800, када је Петар Римски рођен, у Сентандреји је харао велики пожар. Том приликом су оштећене Гипровачка и Саборна црква. Тада су изгорели списи, књиге и документа Саборне цркве. Овај догађај као да је обележио крај једног значајног периода у развоју Сентандреје. Историјски подаци, иако сразмерно мање познати, сведоче о томе да оно што је овде раније постигнуто и стечено нестаје у XIX веку. Још изразитије оцртавају атмосферу моралног и материјалног пропадања текстови књижевника Сентандрејаца. Године 1832. песник Лазар Нешко, у песми Стара и нова Сент-Андреја, оплакује славну прошлост. Велики део стваралаштва Јако-

Петар Римски. Копија старе фотографије у боји, урађена техником талботипије. У доњем делу запис: „Пхотограпхирао Кнежевић 851“. Кнежевићева радња налазила се у Новом Саду. Урамљена фотографија је власништво породице Хужвик у Сентандреји.

ва Игњатовића инспирисан је овом проблематиком, да би негде у деветој деценији 19. века у *Мемоарима* рекао о Сентандреји:

„У Сентандреји било је пре четрдесет година две нормалне класе школе и једна латинска класа. Није то била за Сентандреју шала — за оно доба. Имала је Сентандреја пре тога и препарандију, но однели је у Сомбор.

Негда богата српска варош, трговина са Липиском и Краковом, особито са платном и свилом; Пешта пре сто година тражи fine робе у Сентандреји; бродови Сентандреје виде се у Сиску, Фуру, Мошоњу и Пожуну. Па још к томе седам цркви са толиким звонима!

Али зато су певали: Ми же Сентандрејци, цјелог свјета славни. Доиста, било је онде нешто од старе српске славе.

Сад је лепа руина, изгорео вулкан; шта хоћеш, и спомен ће јој трајати у њеним заводима.”¹

Суморну визију књижевника објективно потврђују статистички подаци о нестајању српског живља током XIX века. Године 1821. у Сентандреји (без приградског насеља Збега) има 1110 православног, од којих 1108 Срба, један Грк и један Влаха, а већ 1825. само 1021 православни, од тога сем једног Влаха сви су Срби. Те исте године у Сентандреји и у Збегу живи 1315 православног.² Ово смањење броја српског живља проузроковано је, делимично, опадањем наталитета. Почев од велике сеобе, Срби су се из Сентандреје, па и из других севернијих крајева Угарске, стално селили у јужне, који су били још гушће насељени њиховим саплеменицима. Најзад, асимилација српског живља из године у годину била је све већа.

Деветнаести век, чији је савременик био Римски преко седам деценија, обиловао је великим и брзим променама. Већ у другој половини XVIII века настао је велики заокрет у поимању човека и света око њега. Просвећеност и рационализам поставили су нови систем вредности, који ће бити од изузетног значаја за будуће деценије. Буђење националне свести народа у првој половини XIX века ослобађало је нове снаге стваралаштва и доводило до значајних преокрета, па и потреса. Нарочито за средину и другу половину овог века, али и за ранији период, карактеристично је рабање идеја о праведнијем и хуманијем друштву, које је све чешиће пропраћено борбом за мењање постојећих економских и друштвених односа. У ратним догађајима 1848. и 1849. године Мађари и Срби налазили су се на супротним позицијама. Већ после неколико година постојале су тежње да се зарађене стране, Мађари и Срби, помире и сложе. У сложеној и умногоне противречној култури XIX века појављују се и постају све изразитије контуре техничке цивилизације. Човек тог века је оптимист, далеко самоуверенији од својих предака, са значајним принципима материјализма и позитивизма. У овом време-

¹ Јаков Игњатовић, *Мемоари*, Београд, 1966, 21.

² *Циркуларни протокол Саборне цркве 1800—1825*, Архива Српске православне црквене општине у Сентандреји.

Релевантне статистичке податке о опадању броја Срба у XIX веку у Сентандреји видети у следећим издањима: Павле Софрић, *Моменти из прошлости и садашњости Сентандреје*, Ниш 1903, 101—102. и Dóka Klára, *Szentendre története irásos emlékekben*, Szentendre 1981.

ну живео је своју судбину Петар Римски, „прост српски свештеник”, како је сам себе назвао, а многи догађаји и карактеристике овог времена рефлектују се у његовим списима.

Петар Римски је рођен 7. септембра 1800. године (по новом календару) у Сентаandreји. Његов отац Марко био је родом из Беле Цркве у Банату, одакле је у Сентаandreју прешао негде у другој половини XVIII века.³ Био је „хирург” уз Петра Милорадовића, лекара, пореклом из Новог Сада. У Сентаandreји се оженио Захаријом Стојановић, кћерком Димитрија Стојановића, прво пароха Хоповачке цркве, а касније (од 1772. до 1782. године) Њипровачке цркве у Сентаandreји.⁴ Ујак Петра Римског, Кирил Стојановић, био је такође свештеник у Сентаandreји, Коморану, па опет у Сентаandreји.

Петар је завршио српску основну школу у Сентаandreји. По очевој жељи требало је да постане лекар, па је почео да похађа латинску школу. У аутобиографији пише да је 1810. године, када му је умро отац, пошао у „втору латинску школу” у Будиму. Не зна се где је завршио „прву латинску школу”, коју је његов двадесетак година млађи земљак Јаков Игњатовић учио у Сентаandreји.⁵

После очеве смрти, због тешког материјалног стања у породици, Римски је постао трговачки помоћник у Кечкемету. На једном месту Игњатовић каже да су Сентаandreјци радо одлазили у калуђере, офицере, адвокате и трговце.⁶ Кечкемет је био важан пољопривредни и трговачки центар на Алфелду у Угарској. Већину иначе малобројног православног живља чинили су Грци и Цинцари, који су за време боравка Римског имали капелу и свог свештеника Грка. Касније, 1828. године, подигнута је православна црква, која и данас постоји. У тако рећи чисто мађарском Кечкемету Римски је имао добру прилику да научи мађарски. У вези са знањем језика у многонационалној Сентаandreји Игњатовић каже: „Осим нешто мало немачког, мађарски нисам знао, отјуд’ јер Сентаandreјци имали су ту привилегију да и несрби морали су српски говорити и у друштвеном животу српски језик био је дипломатичан и бонтонски...”⁷

Римски је са деветнаест година дошао у Липову у Банату и запослио се као трговачки калфа у продавници Григорија Нинковића.⁸ Овде је научио немачки и румунски. Преписао је за себе црквено-словенским словима румунски превод *Новог завета*. Ово већ указује на његову духовну оријентацију, због које је одлучио да напусти трговину у Липови и да се замонаши. Оваква одлука, према аутобиографији, везује се за доживљај о једном празнику, док је радио у продавници. Због ове одлуке напушта средину у којој је, очигледно, стекао одређени углед, и 1821. године враћа се у Сентаandreју.

³ У аутобиографији Петар Римски од својих предака са очеве стране спомиње само оца. Наша сазнања, на жалост, ту и стају, као што остаје нејасан и сам настанак презимена Римски.

⁴ Петар Римски, *Назначеніе Пароховъ при церкви Купровачкой...* Запис у Кипр: Цирк: 1851—1881. IV, Архива Српске православне црквене општинe у Сентаandreји.

⁵ Јаков Игњатовић, *Мемоари*, 22.

⁶ Јаков Игњатовић, *Васа Решнект*, СКЗЈ, Београд 1913, 10.

⁷ Јаков Игњатовић, *Мемоари*, 22.

⁸ О Липови видети издање: Душан Поповић, *Срби у Банату до краја осамнаестог века, Историја насеља и становништва*, Београд 1955.

У Сентандреји, после дужег колебања, углавном на захтев своје мајке, Римски одустаје од замонашења. Тако се, после прилично интензивних мењања животних опредељења, као и места боравка, одлучио за свештенички позив. Према аутобиографији, године 1821, када му је било двадесет и једна година, почео је да похађа новоотворену православну богословску школу у Будиму,⁹ коју је у својој кући основао учени владика будимски Дионисије Поповић (1750—1828). О владици и његовој „практикалној школи” са поштовањем и оданошћу пише Римски у једном од бројева *Летописа Магиче српске*.¹⁰ Владика је, иначе, и сам живео у својој кући у Будиму, а не у епископском двору у Сентандреји. Школску наставу је годишње похађало десетак ђака. Централна и руководећа личност у извођењу наставе био је сам владика. Он је био добар и искусан педагог. У том погледу код њега се препознаје утицај просвећености, свакако, више методолошки него садржински. Бавио се дидактиком, а био је и врстан познавалац црквеног појања. Међу наставницима „рибарске богословије” налазио се и образовани парох, а касније прота будимски, Јован Витковић, брат књижевника Михаила Витковића, као и Теодосије Тодоровић, школовани калуђер из манастира Грабовца. Лука Миловановић, несвршени правник и бивши учитељ, био је ангажован на превођењу богословске литературе са латинског и грчког језика за потребе ове школе, али и шире, па и за објављивање.¹¹

У опису живота Дионисија Поповића и у својој биографији Римски наводи неколико чињеница које указују на атмосферу верске толеранције у владициној кући у Будиму. Епископов секретар, Јован Захар, био је римокатолик. Свечаној трапези приликом владициног имендана присуствовао је „шокачки” настојатељ цркве Свете Катарине у Будиму. Најзад, сам Римски се претплатио на Катанчићеве „шокачке проповеди”. Ова атмосфера верске толеранције, у којој су идеје просвећености и рационализма, настале у ранијим деценијама, одиграле одређену улогу, умногоме је утицала на Римског. Ово се показало у току његовог каснијег животног пута, нарочито у Сентандреји, где су тада живели Мађари, Срби, Немци, Далматинци, Словаци и Јевреји.

Вредан и по понашању примеран Сентандрејац, који је још пре поласка у богословију познавао црквена правила и појање, убрзо је стекао благодиспозицију владицину и његове околине. Пошто су се сви школованији људи у то време у Угарској служили латинским језиком, Римски га је научио „приватно” од Луке Миловановића,

⁹ Римски пише у аутобиографији да је 1821. године отишао из Липове, а да је исте године пошао у богословију у Будиму. Други по реду од ова два догађаја погрешно је датиран. Наиме, између повратка из Липове и одласка у Будим на школовање прошло је приближно годину и по дана, према казивању аутобиографије. Тако се одлазак у богословију морао десити годину дана касније, тј. 1822. године.

¹⁰ Петар Римски, *Животописаніе Діонісія отъ Поповића православногъ епископа будимскогъ, Србскій Лѣтописъ*, година XXXI, књига 95, Пешта 1857, 65—84.

¹¹ Станоје Станојевић, *Народна енциклопедија српско-хрватско-словеначка*, II књига, Београд s. d, 772.

надокнабујући тиме значајан недостатак у свом ранијем образовању. Латински је тада био језик државне и црквене администрације. Код Римског се, уопште, осећа стални напор за личним усавршавањем, односно тежња да се што више прочита и научи.

У свом житију Римски релативно мање описује епоху и будимско друштво, за разлику од свог млађег савременика Игњатовића. Сигурно је да је он био сведок многих важних и интересантних друштвених, политичких и културних збивања и долазио у додир са многим људима, што није остало без трага у његовим каснијим опредељењима и схватањима.

Године 1826, пошто се оженио Маријом Милошевић из Калаза. Римски је рукоположен за свештеника и постављен за администратора парохије у Вацу. Вац, историјски град на левој обали Дунава,

Марија Римски, рођена Милошевић, супруга Петра Римског.

Копија старе фотографије у боји, урађена техником талботипије. У доњем делу запис: „Пхотографирао Кнежевић 851”. На полебини урамљене слике написано је рукописом Петра Римског: „1851. лџта. 6џ окт. донешено”. Власништво породице Хужвик у Сентадреји.

био је тада значајан занатлијски центар, а у њему се налазила и католичка бискупија.¹² Православни живаљ овог града, око шездесет душа, био је углавном грчког или цинцарског порекла. Црква је подигнута у XVIII веку на обали Дунава, где се и данас налази. Као парох вацки, Римски је почео да сарабује у часописима, да би ову сарадњу наставио из Сентадреје.

Године 1828. Римски је премештен у Пожаревачку цркву у Сентадреји, а 1831. постављен је за сталног пароха исте цркве. Године 1851. именован је за члана Конзисторије, највишег управног

¹² Јаков Игњатовић, *Мемоари*, 22—25.

тела Будимске епархије. Због јаког опадања српског живља у Сентадуреји, 1861. године реорганизоване су црквене општине. Римски је тада постао стални парох и Бипровачке цркве. У његово време реновиране су Пожаревачка црква (1863) и Бипровачка црква (1863).

Римски је био управник („управитељ“) српске основне школе у Сентадуреји између 1864. и 1871. године.¹³ За боље упознавање њего-

Пожаревачка црква. Лик свештеника у порти представља Петра Римског. Слика у уљу на лиму. На полећини урамљене слике запис: „Изглед — Од југо западнѣ стране, цркве С[ент] Андрейске, С[ве]т[ог] Арханг[ела] Мiхаила, иначе зовоме Пожаревачке у лѣту 1865. — зыдана 1759: ѿсвећена 1763. Октомб[ра] 27ѡ : Намоловао Илiа Димитрiевић из' Сербiе. 16 Априлiа. 1865“. Слику је дао урадити Петар Римски. Власништво породице Хужвик у Сентадуреји.

ве личности навешћемо нека места из сећања бившег сентадурејског бака Павла Софрића. Описујући како су баћи сваке недеље и празником по групама упућивани на богослужење у цркве, којих је било седам, Софрић за групу бака која је одлазила у Бипровачку цркву ка-

¹³ Павле Софрић, *Моменти из прошлости и садашњости Сентадуреје*, 80.

же следеће: „Нарочите привилегије су уживали 'Гипровчани' где је благи и према деци веома предусретљиви П. Р. [Петар Римски] био парохом.¹⁴ Жалећи се на строги школски режим, где се дисциплина одржавала батинањем, бивши сентандрејски ђак прича и следеће: „На срећу сећам се једне езекуције, која је прошла без казне. Наиме за директорства П. Р. [Петра Римског], који је у исти мах био парох 'Гипровачке' цркве, и који је међу нама ђацима са своје благо-

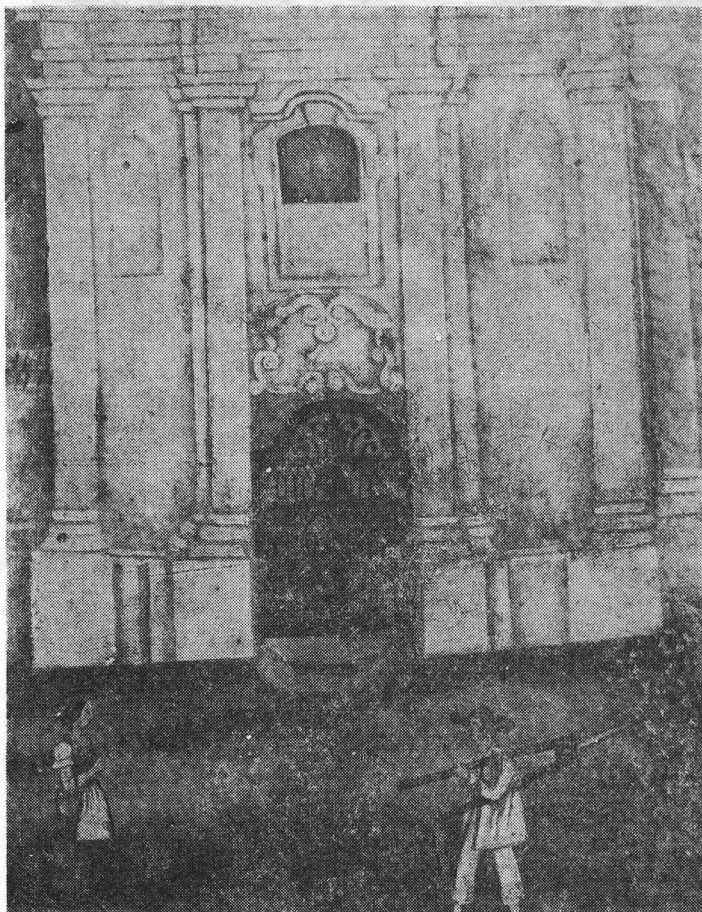
Гипровачка црква. Лик свештеника у порти представља Петра Римског. Слика је рађена у уљу на лиму. На полебини урамљене слике запис: „Изглед — Од југо Западне-стране, Цркве С[ент] Андрејске сс: аа: Петра и Павла. иначе зовоме Кипровачке у Лѣту 1865. — Зыдана 1792: џсвећена 1796. Юни А. 25го. Сасвимъ. Намоловао ИлиА Димитрѣвић из' Сербіе. 16. Арпѣліа. 1865.” Слику је дао урадити Петар Римски. Власништво породице Хужвик у Сентандреји.

сти био веома омиљен, имаћосмо да опет извучемо батине о једној „езекуцији” због неких тричарија. Ну благи наш директор узне нам реч да ћемо се поправити, и на то нам опрости казну. Ова невина

¹⁴ Павле Софрић, *Моје ђачке успомене, Четири прилога за српску културну историју*, прештампано из Гласа Епархије нишке, Ниш 1910, 38.

'егзекуција' била је после Ускршњих празника и директор нам нареди да у знак нашег искреног поправљања отпојимо 'Христос васкресе из мртвих!' Ми се томе одазвасмо из свег срца, и биће да ту лепу црквену песму никад нисам таком оданошћу појао као онда.¹⁵

Код Софрића налазимо и интересантно сведочанство једне свечаности (1865. године) у сентандрејској српској школи. Свечаном годишњем испиту у школи присуствовао је (и још извесно време провео у Сентандреји, уз велико славље) млади Венијамин Калај. Он се тада у Сентандреји кандидовао за посланика. Овај касније познати мађарски политичар, аустроугарски конзул у Београду, гувернер

Детаљ Гипровачке цркве.

Босне и Херцеговине, био је у то време присталица јаке мађарске политичке струје, која је извесно време (до 1867. године) имала одређену визију помирења и сарадње Мађара и других народа у Угарској. Организатор школске свечаности и Калајевог боравка у Сент-

¹⁵ Павле Софрић, *Моје ћачке успомене*, 42—43.

андреји био је Петар Римски.¹⁶ О овом догађају, као и сличним ранијим и каснијим, нема говора у његовој аутобиографији. Због тога само на основу његових краћих записа индиректно сазнајемо о ауторовом држању и схватањима за време догађаја 1848. и 1849. године. За разлику од Јакова Игњатовића, он је у тим догађајима био на страни већине Срба у Угарској.

О животним опредељењима и ставовима Римског говоре још неке чињенице. Он је као православни свештеник у својој цркви крстио калвине, који тада у Сентандреји нису имали своју богомољу. У његовим записима чешће налазимо похвалне речи поводом добрих подвига иновernih.

Детаљ Бипровачке цркве.

Римски је отхранио петоро деце (четири кћери и сина). Његов син Марко био је између 1860. и 1864. године учитељ у српској школи у Сентандреји, а касније у Калазу.

Петар Римски је умро 10. фебруара 1874. године у Сентандреји. Сахрањен је на Пожаревачком гробљу. Приликом сахране у његов ковчег стављен је рукопис *Новог завета* на „влашком”, који је преписао за време боравка у Липови. Године 1932. његови посмртни остаци, као и остаци осталих чланова његове уже породице, прене-

¹⁶ Павле Софрић, *Моменти из прошлости и садашњости Сентандреје*, 67—79.

сени су на Саборно гробље, где се и данас налазе у заједничкој гробници породица Римски и Хужвик.

У Сентаandreји од потомака Римског данас живе Маргаритовићи, Хужвици и Шипковићи, а има и породица које од њега воде порекло у разним земљама (Југославији, Аустрији, Савезној Републици Немачкој, Швајцарској, Канади и Сједињеним Америчким Државама).

СТВАРАЛАШТВО

Стваралаштво Петра Римског само је делимично познато и идентификовано. Његови штампани радови су следећи:

Кратко описаніе сербскіи патриарха, архієпископа и епископа одъ 1210. до новіи времена, Новыи Сербскіи Лѣтописъ, година XII књига 42, у Пешти 1838, стр. 1—10;

Животоописаніе Діонисіа отъ Поповића православногъ епископа будимскогъ, Србскіи Лѣтописъ, година XXXI, књига 95, у Пешти 1857, стр. 65—84;

Прегледъ свію ераршески столица (катедра) у святой Православнои источной цркви, Србски Лѣтописъ година XXXII, књига 97, у Будиму 1858, стр. 23—38, превод са руског;

Свягый союзъ, Пештанско-будимскіи Скоротеча (Courier), бр. 22, год. II, у Пешти 18. марта 1843, стр. 132—134, превод са немачког;

Три аггела хранителя, Пештанско-будимскіи Скоротеча (Courier), бр. 47, год. III, у Пешти 18. јуна 1844, стр. 277—279;

Прилози за повестницу србских школа, Школски лист, Год. X, бр. 1, Сомбор 15. јануара 1868, стр. 12—15. и бр. 2, Сомбор 31. јануара 1868, стр. 34—36.

Ови штампани радови и преводи показују, углавном, ауторово интересовање за историју. За историју српског школства у Сентаandreји значајан је последњи напис.

Овај списак, по свему судећи, не садржи све штампане списе Римског. Следећи цитат из аутобиографије сведочи о његовој обимнијој сарадњи у разним листовима: „Године 827. водио самъ писменну кореспонденцију са Учредничествомъ Маћарскіи „*Pest-Budai újságok*” новина, за кои мои трудъ добијао самъ ѿ нѣихъ безплатежно новине. Доцніе, већ као Парохъ у Сентъ Андреи, шилјао самъ у многе Лѣтописа Части, Србску Пчелу, Новіну Србскогъ скоротечу и србскіи, пок[оиногъ] Ѳ[еодора] Павл[овића] народый Листъ, различита и прозаическа и стихотворена, оригінална... и преведена сочиненія (в. стр. 33).” Приликом провере појединих бројева у аутобиографији набројаних новина, часописа и алманаха нисмо успели да идентификујемо све написе Петра Римског. Овде, свакако, треба имати у виду да су у појединим, нарочито ранијим, бројевима прегледаних новина, часописа и алманаха ауторски текстови најчешће излазили анонимно. Вероватно ће детаљнија и свестранија истраживања текстова наведених старих листова једног дана употпунити списак штампаних прилога Римског.

Непозната је судбина рукописа у којем Римски описује Сент-андреју. О постојању оваквог рукописа обавештава нас 31. број Летописа (стр. 154): „Чес[тити] Г[осподинъ] Петрѣ Римскій, Парохъ Сентадреискій, сообщено намъ е Описаніе Сербскогъ мѣста Сент-Андреіе кое ћемо, съ обадва, описанію томе приключена, и за історию Сербску веома важна, блажене памяти імператора Аустр[ийскогъ] Леополда писма, одъ кои едно Сербскомъ Патріарху Арс[енію] Черновичу, а друго Народу Серб[скомъ] гласи, другомъ приликомъ на сходно мѣсто у *Лѣтописъ* нашъ ставити.” Нестанак овог рукописа сигурно је осиромашило наше познавање прошлости Сентаandreје.

У Архиву Матице српске у Новом Саду под бројем 4862 налази се рукопис једног превода са немачког, који је Римски намеравао да штампа, вероватно у *Летопису*. Текст превода сачуван је у две варијанте, које се међусобно мало разликују. Обе варијанте имају исти наслов: „Преподаванѣ Знакова Царско-Австрійскогъ малогъ Леополд Ордена високопреч[асномъ] Господину Сунеси ѿ Радивовичъ Архімандритѣ Монастыра Месиѣа (812 л[ѣта] 3/15 Новембрія у срем[скіи] Карловцы).” Испод овог наслова пише: „съ немецкогъ превео и прислао Петрѣ Римскій Парохъ Сент[ъ] Андреискій и Со[сѣд] [ателъ] Консistorіалный.” Интересантан је други део овог текста у којем се даје родослов угледне племићке породице Радивојевића из Сентаandreје.

Поред овде саопштеног житија најинтересантнији су, а за познавање Сентаandreје најзначајнији, записи Римског на маргинама и празним листовима разних матичних и црквених књига, углавном Пожаревачке и Бипровачке цркве. Они су и по обиму и по садржини веома различити. То су понекад кратка саопштења у једној или више реченица, која подсећају на записе средњовековних летописаца, а понекад дужи, махом лепо и сликовито срочени описи неког догађаја, личности или предмета. Примера ради, навешћемо неколико краћих записа:

„1848 1849 лѣ[та] была Революція у Маѣарској и на Срблѣ гоненіе.”
„1865. Новембр[іа] 4-о Отишли и[з] Збега дванаист фаміліа Србала у Сербію немогући овде живити, из С[ентъ] Анд[рее] нѣки Папіло Перкиѣ отишао съ нѣима као нѣіов коловоѣа: отишли на лаћи до Пожаревца.”

„1865. л[ѣта] Дек[ембрія] 26-о после полдне у 4 сата бѣо у Цркви Пожаревачкој Патріархъ Србск[іи] Самуилѣ Маширевиѣ у спрово[ду] Г[осподина] Еп[ископа] Арс[енія] Стојковиѣа посѣщенія ради с[ветога] храма.”

„1868 лѣт[а] Маіа 30 по наш[емъ] календару убили у Србскомъ Београду княза Србскогъ Міхаила из піштоля, и поредъ нѣга ходаюће две нѣгове сроднице, и нѣговог Адютанта у руку ранили.”

Записи Римског често пружају значајне податке о српским црквама у Сентаandreји. У њима се описују велике елементарне непогоде, пожари, олуже, поплаве. Аутор прича о настањену Јевреја у Сентаandreји средином XIX века и о успостављању „молитвеног дома” (капеле) лутерана, за који је зграду поклонила једна Српкиња. Ту ћемо наћи списак пароха Бипровачке цркве почев од 1725. и Пожаревачке цркве од 1730. године. Забележени су значајни оновре-

мени догађаји црквеног и политичког живота, углавном Срба у Сент-андреји, али и у целој Угарској. Римски, не једном, са дивљењем говори о достигнућима технике свога века.

Римски је своје житије почео да пише 1860, а умро је 1874. године. Последњи податак у његовој аутобиографији везује се за 1851. годину (када је постао члан Конзисторије Будимске епархије). На питање да ли је он првобитно овим датумом, који би се могао сматрати завршним у његовом напредовању у служби, завршио своје биографско излагање, или је намеравао да касније настави и прошири опис свог животног пута, што се није остварило, не може се одговорити. Не може се утврдити ни да ли је он у краћем временском року одједном написао аутобиографију, или је то трајало дуже, можда неколико година. Обликовање граfiје је доста разнолико. Крупна и читка слова правилних потеза у првом делу рукописа постају ситнија и мање читка у последњим пасусима. Ово би могло да сведочи о томе да биографија није написана у једном даху. У сваком случају, Римски је после наведеног последњег датума у свом житију дао један дужи закључак, којим је заокружио аутобиографски текст.

Закључак садржи анализу и вредновање пређеног животног пута, као и образложење и циљ писања и могућег будућег објављивања житија. Закључни пасуси говоре о пишчевој интелектуалној и духовној опредељености, која је на одређени начин присутна и свесно потенцирана кроз цело излагање. Нарочито у овим последњим пасусима, али и у ранијим, провејава дидактички тон, који је упућен потомству и каснијим генерацијама.

У релативно краткој аутобиографији препривавање података може се поставити — мало поједностављено — у јединствени план школовања, избора позива, вршења свештеничке дужности и кретања у служби. Све је то, међутим, филтрирано кроз перцепцију пишчеве свести о одређеним животним вредностима, о верности и оданости свештеничком позиву, као и о једној широј људској опредељености и ангажованости. Писац, тако рећи, не говори о свом личном животу, односно све што казује из интимних сфера живота утапа се у главни план излагања, или има подређену функцију у односу на тај план. У том смислу треба гледати на податак о могућности брака са девојком у Липови, на кратко саопштење о женидби са Маријом Милошевић, као и на ранију верзију дела текста биографије, у којем писац говори о својој дужој болести (в. напомену бр. 98).

Основни ток излагања чине датирани и хронолошки поређани биографски подаци, који се прекидају краћим објашњењима и разним сценама. Писац има добру моћ запажања, а то се одражава у сликовитости и изражајности појединих описа. У нарацију се понекад уносе дијалози, који је оживљавају и чине приступачнијом, као и дочаравају оновремену атмосферу (нпр. разговор са владиком у Будиму, имендански ручак код владике итд.). Сразмерно највећи део биографије посвећен је школовању у Будиму. У кратком тексту житија епизоде се јављају као случајне реминисценције (нпр. опис смрти злосрећне Ленке Стаматовић и њене ћерке Милеве, сусрет са Филипом Вујом у Будиму).

карактеристична је за ауторову личност, а није у питању само ма-
нир.

Римски је волео и, тако рећи, сматрао својом обавезом, поред свог свештеничког позива, али и у вези са њим, читање разних књи-
га и текстова, као и стално писање и записивање. Оваква ангажова-
ност, и њено свесно истицање, сврстава Римског у редове српске
грађанске интелигенције, која се почела формирати у првој полови-
ни XIX века. С тим у вези треба скренути пажњу на сличност изме-
ђу дела текста у последњем пасусу аутобиографије Римског (в. стр. 34.)
и дела текста у Животоописанију Јоакима Вујића (стр. X) из 1833.
године. Овај Вујићев текст гласи: „При којем и то ти објављујем,
доброжелателни Читатељу мој! да ти у описанију живота и при-
кљученија моји' не будеш читати преславна и презнаменита ироиче-
ска дела високознаменити' и достопамјатни' на свету мужева, како
што су негада били, а и сада еште такожде находe се неки високо-
славни, чудотворни, непобедими ироји, цареви, владатељи, фелдмар-
шали, генерали, све ту знаменити списатељи, искусни художници и
прочи ини прехвални мужеве, — него читати будеш точију моја
дела, ако једнога понајвише приватнога учитеља и једнога малог
у роду сербском списатеља, који је за време живота његовога по
возможности његовој изданијем неки' његови' књиг пристојну ко-
рист, ползу и увеселеније роду својему творио и приносио". Мило-
рад Павић је Јоакима Вујића сврстао међу мало закаснеле представ-
нике романтичарског сентиментализма, а цитирано место назвао је
„манифестом сентиментализма”.¹⁷ Овај „манифест” означио је битне
промене у саставу стваралаца и читалаца књижевности. У тим про-
менама све значајнију улогу добијао је грађански сталез. Римски
је своје образовање стекао у трећој деценији XIX века, а и његов
књижевни укук формирао се, вероватно, у трећој и четвртој деце-
нији тог века. Иако је он своје житије почео писати 1860. године,
у овом случају не могу се искључити утицаји ранијих књижевних
праваца. У сличности наведених текстова треба видети, свакако, и
тежњу оба аутора да устаљеном формулом скромности објасне циљ
писања аутобиографије. На „максиму” периода књижевног ствара-
лаштва Видаковића и Вујића („човек је створио град, а Бог приро-
ду”)¹⁸ подсећају речи које је Римски написао у свом житију пово-
дом одласка у будимску богословију (1821): „Сићем и то пђшке у
будимъ, да више година слушамамъ богословию у Метрополитанскомъ
Граду Будиму, и са нђимъ скопчаной гордой Пешти гди е све скупо
гди нема пріятелства нема познанства, и гди се ништа лако заслу-
жити неда”.

ИЗДАЊЕ РУКОПИСА АУТОБИОГРАФИЈЕ

Рукопис аутобиографије Петра Римског сачуван је код њего-
вих потомака у Сентандреји. Текст је исписан на две пресавијене

¹⁷ Мемоари XVIII и XIX века, предговор, избор и редакција Милорад Павић, Нови Сад 1964, 9—10.

¹⁸ Мемоари XVIII и XIX века, 9—10.

хартије, од којих прва по реду има лист формата 30x46 cm, а друга 22x37 cm, и на додатном мањем листу формата 17x11,5 cm (в. напомену бр. 98 уз штампани текст аутобиографије).

Текст аутобиографије или житија приређен је за штампу као дипломатичко издање. Сачувани рукопис је истовремено концепт и коначна верзија са многим стилским, језичким и садржинским интервенцијама. У издању се даје коначна верзија текста, а у напоменама се наводе оне првобитне варијанте делова текста, обично прецртане у рукопису, које су садржински информативне у односу на коначну верзију. Стилске и језичке интервенције у оригиналу не региструју се у напоменама издања. Настојали смо да се у издању верно очува графика и правопис ауторов. Изузетак представљају надредни знакови, који се бележе само у случају слова *й* у означавању гласа *ј*, уколико је надредни знак у рукопису стављен изнад *и*. Погрешно написане речи пишу се правилно у штампаном тексту, а у напоменама се упозорава на њих. Скраћенице се разрешавају у

Увеличана фотокопија отиска печата Петра Римског.

напоменама. Учестале скраћенице разрешавају се само при првом јављању у тексту. (Г:, г:, Гдинъ — Господинъ; Епскпъ — Епископъ; л: — лѣта; с: — свет-; фор:, f — форинти). Скраћена имена и презимена стално се разрешавају у напоменама. Скраћенице назива ме сеца се не разрешавају. Општећена и нечитка места обележавају се двома тачкама у полукружним заградама (. .). У неколико случајева тешко је разликовати велика и мала слова у рукопису. Више пута, нарочито у другом делу текста, не може се тачно одредити разлика између знакова њ и њ. У штампаном тексту, свакако, верно се преноси оригинална интерпункција. Када је у ретким случајевима у рукопису испуштена тачка или полукружна заграда, у издању се стављају ови знакови, а да се на то у напоменама не упозорава. Скраћенице у варијантама текста, које се налазе у напоменама, разрешавају се угластим заградама.

Овом приликом желимо да захвалимо на свесрдној помоћи при изради овог прилога мр Светозару Стијовићу, сараднику Института за српскохрватски језик у Београду.

Већину приложених слика урадила је Јоли Гајзаго, сарадник Музеја „Ференци Карољ” у Сентандреји. Захваљујемо јој на љубавној сарадњи.

писано 860. февр: 15.

ЖИТИЕ ПЕТРА РИМСКОГЪ ПАР:¹ С. АНДРЕЙСКОГА²

(1) Я Гер³ Н: Н. родіо самъ се 800 лѣт:⁴ Авг: 26^ω у мѣсту С: Андреи. Мой отаць Марко, родіо се у Белой Цркви у Банату, и дошао е овамо као Кірургъ съ нѣкимъ Іоанномъ Мілерадовићемъ Медецине Докторомъ изъ Новогъ Сада, гди устанивши себе, оженисе са кѣромъ мѣстнога кѣпровачке Цркве Пароха Димитріа Стояновића кѣромъ Закомъ. (Захаріомъ.) онъ⁵ самъ Хірургъ будући, силно е желіо быо и мене временемъ на Докторске науке дати; но будући да самъ му и већ последнѣ дете быо, зато быонъ често къ моіой матери говоріо, као што ми е то она после выше пути плакаюћи пропедала: „Зако моя! и самъ већ човекъ у година, тешко ѣу дочекати да тогъ малогъ Перу у школе дамъ. Ти коя си ѣ мене млаћа,⁶ ако икако узможешъ дай га да Докторію изучи.” И самъ већ у втору Латінску школу зачео ходити у Будиму кадъ ми отаць /10 Апр: 810./ умрео. Сирота удовица, моя мати, коя іоштъ две неудате кѣри, Марію и Анну, имаѣаше, и поредъ све свое волѣ и отчиногъ завѣщанія, немогаше ме збогъ оскудности свое далѣ на школе давати. Мѣсто докторіе даде ме она у Н: у Трговину, къ свомъ нѣкомъ сроднику Дим:⁷ Марковичу, гди и пѣни седамъ година пребудемъ, и тамо совршено маѣарскіи⁸ говорити научимъ. — Лѣта 1819. Маіа мѣа⁹ доћемъ као трговачкій калфа у варошь Ліпову¹⁰ у Банатъ къ Григор:¹¹ Ан-

¹ Пароха.

² Сентъ Андрейскога.

³ Тереи

⁴ Лѣта.

⁵ На неколико места у рукопису реченица почиње малім словом.

⁶ Млаћа тако у рукопису. Гласови б и ѣ обележавају се у рукопису словом ѣ у духу предвукоске правописне традиције.

⁷ Димитрію.

⁸ Маѣарскіи тако у рукопису.

⁹ Месеца.

¹⁰ О Липови у Банату в. Душан Поповић, *Срби у Банату до краја ссамнаестог века*, Београд 1955.

¹¹ Григорію.

¹² Немецкій тако у рукопису.

ковићу, у прву и највећу онда тамо находећу се бечкѧ трговину; гди опетъ научимъ немецкѧ¹² и влашки.

У Ліпови у оно време бяху Четыри Пароха са петымъ протомъ (Васил:¹³ Карачонѧ.) Ови пароси као што е обѧчно оправляхоу богослуженіе Чредомъ едне неделѧ на Србскомъ а друге на влашскомъ езѧку. У деснойбы се пѧвници свагда Србски, а у левой влашки пояло. Дѧца су пояла онѧмъ езѧкомъ, коимъ е Свештеникъ Літургію служіо. У велике празднике служили бы Свештеници соборно съ протомъ, у лепима и скупоцѧнѧма одеждама, обкружени Свештеносцима¹⁴ и Рипидама. Ова лепа црковна торжества, мени у почетку бяху сасвѧмъ странна, наравно тек мени, и то можда изузрока, што и за пуни 7 година кромѧ тамошнѧ мрачне, а 6¹⁵ степена дубоке у Кечкемету¹⁶ онда постојавше Грчке у едной соби капелле, и покойногъ старогъ отца Наума тамошнѧгъ Пароха, кой текъ гдѧкою србску речъ разумѧваше, и кому збогъ велике му и космате црне браде и бркова, на образу ништ друго видѧти се немогаше, развѧ два велика црна ока, ништа таковогъ неимадохъ прилике видети. Доцнѧе претворисе у мени иста любовь къ цркви¹⁷ у саму тако рећи страсть, ербо и онаѧ Праздникъ и Неделю у кою небы могао быо у Цркву отићи за изгублѧнѧ држахъ, и цѧо бы ми тай данъ смутанъ и невесео быо. После дужегъ времена осладими се читанѧ и поянѧ. Мѧсто светски книга, кое обично Трговачки момци радо читаю, зачнемъ и у дућану налазећусе влашку Тестаменту нови завѧтъ читати, ербосамъ већъ добро влашки говорити научіо быо, напоследакъ научимъ ю цѧлу преписати. За полъ другу годину напишемъ исту, съ церковни слови, свежемъ и спомена ради, и до мое смрти при себи сохранимъ.

Године 820. лицемъ на с:¹⁸ Параскеву, окт: 14⁰:; уздысаюћи самъ гледао изъ Дућана, како власи и влахинѧ тако рећи врве къ цркви

¹² Василіе.

¹³ У рукопису погрешно Свештеносцима.

¹⁴ Део текста од речи Ова до цифре 6 писац је накнадно унео на мартину рукописа уместо прецртаног дела текста који гласи: „и чеше самъ радо гледао оваква Црковна торжества, коѧ доцнѧе велико впечатлѧнѧ на мене учине тако да за живи светъ Ютреню, Літургію или другѧ какову црковну Церемонію, као што е прощенѧ изоставіо не бы. Но нѧе се ни чудити што се любовь ова чрезъ гледанѧ такови торжества у мене, велим, кои за пуни седамъ година у смислу црковногъ служенѧ, кромѧ мрачне...”

Између редова овог дела текста исписан је текст који гласи: Ова лепа црковна торжества, мени у почетку виђаху се сасвѧмъ странна и као тѧћа. Наравно текъ мени, и — као што е речено кои за пуни 7 година међ маћарима живео, кромѧ тамошнѧ мрачне и шестъ басамака [у рукопису басама] дубоке грчке капеле, ербо онда тамо јошт не бѧше велике цркве и кромѧ нѧвогъ Пароха, Покойногъ отца Наума, кои текъ гдѧкою србску рѧчъ разумѧваше, и кога бы, збогъ нѧгове превелике му црне браде и бркова и избулѧни крутни црни очію, неко улодобити могао ономъ Црногорскомъ Игумену, съ коимъ се покоини нашъ Досіеи Обрадовичъ у Црногорскогъ владике василіа двору о дуги дништуираюћи разговарао, — ништа таково што видѧти или чути прилику неимадо. Доцнѧе обаче преобратисе (...) мога чувствованѧ спрема цркви и нѧногъ великолѧнѧ. ЈА возлюбимъ...

¹⁵ Кечкемет је већи град, приближно деведесет километара југоисточно од Будимпеште.

¹⁶ У рукопису погрешно црки.

¹⁷ Свету.

на с: літургію,¹⁹ а ꙗ збогъ тога, што е дуѣанъ ѿворенъ, снима немогу. Прекрасный и топлый Есеный данъ бияше. Овако снужденъ и замишленъ стоѣи, чуюмъ гди съ великимъ Звономъ ударише на Освященіе. Самъ ꙗ у дуѣану будѣи, клекнемъ изъ велике побожности, помолимъ се Богу, и у тай махъ, онако огорчен што у Цркви немогохъ быти, тврдо у себи заключимъ трговачкій животь оставити, и на мѣсто тога, у Монастырь отиѣи, и тамо, за моѣи се цркве (1') насладити, да се покалуѣеримъ. Да! ꙗ то намысли, а нити знамъ у коіой се части свѣта наши манастиры налазе, нить тко съ нима уреѣуе, а іошгъ манѣ, тко и како калуѣере калуѣери. Отъ домасамъ маленъ отишао, а у Кечкемету у оной премаѣарског Елемента вароши о таковомъ чему наравно ни чути нисамъ могао. Епископа, кромѣ можда іошгъ у време мога детинства у Сент: Андреи, никадъ видѣо нисамъ. Но ꙗ, што онда онако Богу молеѣисе науми, притымъ и остадо. Отъ тога часа, мысли на Монастырь и Калуѣерство неизилазише ми изъ главе: они быяху срѣца мога и душе мое наймиліе забаве и утѣшенія.

Слѣдуюѣе 821. Мца Маіа, запыта мене мой добрый Принципаль, будѣи ми е онда година изилазила, имамъ ли волю и на будущу годину опетъ кодъ нѣга у службы заостати; приликом овогъ питанѣ²⁰ дао ми разумети и то, да, ако ꙗ кодъ нѣга іошгъ за кою годину у службы пребудемъ, да ѣе ме узети за ортака, и да ѣу моѣи кодъ нѣга у куѣи налазеѣу²¹ девойку Александрѣ, ербо он, неумаѣаше деце, коя е была кѣи мое Госпоѣе роѣене сестре изъ Итебея²² родомъ, за супругу добити: ербо, наставивши онъ далѣ разговоръ рече: „А видимъ дасте вы добаръ смиренъ и вѣранъ еданъ младиѣнъ, и да ѿ вась временемъ пошгтенъ газда и трговаць може быти.“ Чувши ꙗ мога Гдара²³ такова отеческа и пріятелска предложенія, са нѣкимъ сожаленіемъ и благодарностию ѿговоримъ му, да ꙗ противъ нѣговогъ дома никакве тужбе немамъ, да е мени добро, и да се нисамъ завѣщао у Монастырь иѣи и покалуѣерити се, заиста бы кодъ нѣга на вѣки остао, и болѣгъ мѣста никадъ тражіо небы. Овай мой искренный отговоръ учини нашемъ дулѣмъ разговору край. И тако ѿказавши му мою службу, до неколико неделя, съ нѣимъ на едни коли заедно 9⁰ Авг: стигнемъ у Пешту на вашаръ. Ту едно три дана пробавивши, доѣемъ къ моіой матери дома у С: Андрею, коя ме съ неисказаномъ радостию толико година невидѣи ме, дочекала.

Кадъ самъ из Липове полазеѣи на кола седао, испратила ме е моя Госпоѣа са поменутомъ нѣномъ сродницомъ Александромъ, до сами коли, и тамо ми, хотеѣи ю, аки принципализу мою у рѣку полюбити, опетъ, по образу²⁴ глалеѣи²⁵ ме, рекне: „Зашто Петре насъ оставляете? Та выбысте²⁶ овде при нама на вѣки остати и нашимъ се

¹⁹ У рукопису погрешно літургію.

²⁰ У рукопису погрешно пританѣ.

²¹ У рукопису погрешно налазеѣуе.

²² Итебеј у Банату.

²³ Господара.

²⁴ У рукопису погрешно обазу.

²⁵ У рукопису глалеѣи.

²⁶ У рукопису погрешно выбсте.

назвати могли: ви видите, да васъ и Господаръ и ѿ као свое собственно дете милуемо и пазымо. Ако башъ желите вашу матеръ и сродство ваше видети а вы идите, пакъ намъ се опетъ до краткогъ време²⁷ вратите, мићемо васъ ради натрагъ примити." Али тко бы Петра ѿ нѣгове намѣре ѿвратио, ѿ намѣре велимъ, кою му е заръ самъ Богъ у срдце нѣгово улюо, по оному, да: „Неможесть чловѣкъ ничесоже приимати, аще ему съ выше дано не будеть." Іван: 3: 27.²⁸

Дошавши ѿ дома у С: Андрею, коя два сата ѿ Пеште далеко ѿстои, затечемъ мою матеръ здраву но усамлѣну, ербо се из мећу тогъ времена²⁹ обадве мое сестре настрану удаде быле, старіа Маца у Банатъ у село Сараволу за пароховогъ сына Стефана, а друга Анна за Ефрема Петровича родомъ из піроша³⁰ из Бачке, учителя Горнѣо-Ковілскогъ у Шайкашкомъ баталіону, коя е родила Гервасію Петровича архимандрита Монастыра Гомірія у Хорватской. До неколико дана кажемъ іой зашто самъ службу оставіо, и штасамъ намѣрју. Она и несаняюћи таково што ѿ мене чути, нато, силносе опечали, и плакаюћи заче ме ѿ тогъ могъ, као што она мысляше детинскогъ и момъ тадашнѣмъ станю³¹ сасвимъ странногъ и противногъ намѣренія отвратити." А Перо Душо!" говорила би ми више пути „како бы си ти ишао у калућере, и мене овако стару и усамлѣну оставіо? Сестре самъ ты у далнѣи светъ поразудавала, у той надежды, да ћешъ ти подпора мое старости и самоће быти, а оно³² гле! и ти да ме оставишь" А имадо едну ѿ роѣногъ уяка сестру Татіану, (Матеръ почивше и нещастне Проте Карловачкогъ Павла Стаматовича супруге Ленке, кою е 29го Іуліа 847. провалившисе у Карловцы облакъ; вода у Дунавъ са кћером Мілевоомъ ѿнела.) ова моя сека Татіана быаше удата за Збѣшкимъ (С: Андрейске вароши предградіе) парохом Димитріемъ Црвенперковичъ. Овом момъ Шогорѣ ѿкриемъ я мое намѣреніе ово тврдо намѣренѣ, и замолимъ га, да ме баремъ онъ, као Свещтеникъ у пути,³³ ако зна, у либо гдѣ каковъ Монастырь. Онъ саслушавши мою молбу ѿговори ми с „добро Шогоре! ѿ имамъ, (2) вели, роѣногъ брата Савву кодъ нѣгове Екселленціе Епископа Темишварскогъ Г: Стеф: Аввакумовича³⁴ кои е ѿ детинства кодъ нѣга, и кой е тамо силно познатъ са Свещтенствомъ и са Калућери, а особито као што самъ разумео познатъ е и пазысе са Монастыра Бездина³⁵ Игуменомъ Исакіемъ. Писаћу му и молићу га да те истомъ Игумену препоручи. То е Монастырь лепъ и богатъ. А кадъ сам лане³⁶ брата у Темишвару посѣтју, две недѣлѣ дана бавіосамсе у нѣму: ту³⁷ ће ти добро быти, ту се можешъ и покалућерити и на векъ остати." И тако до неколико дана, по обѣщанію и пише онъ брату

²⁷ време тако у рукопису.

²⁸ Јеванѣље по Јовану, 3. глава, 27. стих.

²⁹ У рукопису погрешно време.

³⁰ Пірош је Руменка у Бачкој.

³¹ Писац на овом месту још једном уноси у рукопис реч момъ.

³² У рукопису погрешно оне.

³³ У пути тако у рукопису.

³⁴ Стефан Аввакумовић, епископ темишварски (1801—1822), пореклом из Сентаддреје.

³⁵ Манастир Бездин на Моришу близу Арада.

³⁶ У рукопису погрешно лене.

³⁷ У рукопису погрешно ти.

свом у Темишварѣ, молећи брата да ме тамо препоручи и намести. Но докъ се о момъ у Монастырь³⁸ одходу радило, ꙗ самъ по мојој живой жели посведневно у Цркву одходю, гди найпре помало читаюћи а после и пояти зачнем. До краткогъ времена знадо већ цѣлу вечерню, ютреню и Литургию, и то као што слышатели сведочише, весма лепимъ и умылнымъ гласомъ ѿ пояти.³⁹

После два мѣца, лицемъ на с: Преображеніе, стиже писмо изъ Темишвара ѿ братъ Савве, у комъ намъ ꙗвля, да се онъ са Игуманомъ Исакіемъ ѿ мени разговарао, и да ће ме истый драговољно къ себи у Монастырь примити, и да ꙗ, узевши са собомъ крштено писмо, могу кадъ годъ хоћу ѿ куће управо у Бездинъ отићи, и кадъ тамо стигнемъ да му явимъ, пакъ ће се онъ, као о свомъ сроднику и земляку и далѣ постарати. Вѣсть ова колико е мене обрадовала, толико е мою добру матеръ опечалила. Она садъ усугуби свой матерни плачъ. Именемъ ме божимъ заче заклняти, да то нечинимъ, и да ю тако усамлѣну не оставимъ, увѣраваюћи ме, да ће замномъ ѿ жалости морати умрети. Видећи ꙗ нѣне толике сузе и плачъ наравно и самомъ оставити ю буде ми жао: и тако напоследакъ обѣщамъ іой се да ћу се манути и Монастыра и Калућерства. — Но шта ће се дома радити и зачети? Шта ће ѿ мене быти? У монастыр непущаю ме, а трговину опетъ ꙗ нећу!⁴⁰ И тако у овомъ мом недоумѣнію проћошеми скоро три мѣа. Напоследакъ наумимъ да будемъ гди у какомъ либо селу учитель.

Из мећу тогъ времена чуемъ ꙗ едаредъ ѿ мѣстна Свештеника, скоима имадо прилику сад већ чеше⁴¹ се у Цркви састати, да Діецезалный Г. Епископъ Діо:⁴² ѿ Поповичъ завео у Будиму богословію, едно училище, у кое они младићи примаюсе (. . .)⁴³ желе у Свештеничскій чинъ ступити, и да по гласу окружногъ, 14 Маја: 820 ѿпущенногъ му Ціркулара, нико безъ ове богословіе, рукоположено быти неће, па да е онъ какове му драго друге науке свршио быю. Кадъ самъ ово чуо, помыслимъ у себи, боже помози! овдеће заръ и мене примити и да кадъ већ ѿ калућерства нема ништа, баръ да пробирамъ ово. Но ево неволѣ, тко ћеме владьки ѿ вести, а ꙗ у двору⁴⁴ никогъ непознаемъ, нити знамъ гди Истый Г: Епкоп⁴⁵ у Будиму обитава. Найпосле отићемъ у владикинъ Сент: Андреискій дворъ, къ отцу Павлу Іоанновичу пароху мѣстне С: Архаггела Міхаила цркве⁴⁶ у кою ћу я после 9 год:⁴⁷ за пароха доћи, кои е у двору седіо и Економъ Епископскій быю, замоливши га найучтивіе, да ме онъ кадъ по-

³⁸ У рукопису погрешно Монастырь.

³⁹ ѿ пояти тако у рукопису. Префикс ѿ се више пута у рукопису пише одвојено од ослове.

⁴⁰ У рукопису погрешно нећи.

⁴¹ Чеше тако у рукопису.

⁴² Діонісій. Диоцисіје Поповић, епископ будимски (1791—1828).

⁴³ Вероватно кои.

⁴⁴ У рукопису погрешно двори. Двор — владикина резиденција.

⁴⁵ Епископъ.

⁴⁶ Светога Архаггела Міхаила цркве. Пожаровачка црква је у Сентандреји посвећена је Арханђелу Михаилу.

⁴⁷ Година.

ће у Будимъ сасобом поведе и Епископу представи и запита могули и ња, као кой нисамъ школе свршио, у исту богословію примлѣнъ быти. Добрый отаць Павле таки ми се обѣща, да ће ме повести, кое онъ 21^о Окт: и учини и самномъ у Будимъ сибе, и Гдину Епископу представи ме.

Ушавши мы къ нѣму, затечемо га на канапету седећа и читаюћа. А садъ првый путъ видећи у момъ животу овогъ Светителю подобногъ и Честнѣйшомъ сѣдиномъ украшеногъ престарогъ Архіереа, съ найвећимъ страхопочитаніемъ приступивши къ нѣму, метанишемъ и полюбим му нѣгову свящ:⁴⁸ десницу. Садъ отаць Павле пре-дузе речъ, и каже му за мене, ткосамъ и ѿ кудасамъ и шта желимъ. Далъ напомене, да ѡ добро читамъ, лепо и умилно поимъ, кромѣ Србски, говоримъ и пишемъ Немецки, Маѣарски и влашки, и да садъ чувши за новозаведенну богословію, желіо бы у нѣіой учитисе, и вре-менемъ чинъ Свештенической пріимити; но да незнамъ хоћу ли у ню примлѣнъ быти зато, што латинске школе свршио нисамъ. Нас-меясе добрый Архіерей чувши мое прошеніе и намѣреніе, и уставши съ⁴⁹ канапета и као у нѣкой радости обративши се къ мени рече: „Добро сынокъ Петре добро! ништа зато што ти латински незнашь: и Апостоли бре нису знали латински пакъ су были и Свештеницы и Архіереи. У овой моіой рыбарской богословіи научићешь бре све оно, што еданъ православанъ Свештеникъ треба да зна. Овде се, видишь Сынокъ, предаю оне богословическе науке, кое су Вселенкій просвѣти-тели духомъ святымъ написали, као што е быо великій Василій, богословъ Григорій, и Іоаннъ Хризостомъ: и ти можешъ свободно (2') доћи да се учишь, али валя да будешъ бре трезвенъ, трудолюбивъ и благоговѣинъ, а друго да се постарашъ чимѣнешъ овде живети мо-ћи, ербо ѡсамъ сиромяхъ Епископъ немогу на васъ (богословце) тро-шити”, ове рекавши даде ми свой Архіеренскій благословъ и ѿпу-сти ме. А и паки метанисаюћи полюбимъ мога будущемъ высокогъ и милостивогъ благодѣтелю руку, и са неисказаномъ радостію, што-самъ у богословію⁵⁰ пріимлѣнъ, сићемъ доле, скупа са отцемъ Пав-ломъ, благодаривши му на отеческомъ труду и препоруки нѣговой.

Овако пун радости доћемъ истый тай данъ дома и кажемъ мо-іой матери дасамъ примлѣнъ у богословію, и да ћу до кон данъ тамо ићи, и зачетисе учити. Истина да се она съ едне стране, чувши,⁵¹ овомъ гласу и како обрадовала, но съ друге опетъ опечалисе помп-сливши, какоћу и чимъ ћу ѡ тамо живети моћи; али мени о томъ ни брѣге, само кадъ сам ѡ богословацъ. и тако у име божіе⁵² 1. Новем: 821 г са десет фор:⁵³ шайна, (ербо мы покойна мати моя, коя бы ми иначе и душу свою дала, више немогаше за онда дати), сићемъ и то пѣшке у будимъ, да више година слұшамъ богословію у Метрополи-танскомъ Граду Будиму, и са нѣимъ скопчаной гордой Пешти гди е све скупо гди нема пріятелства нема познанства, и гди се ништа лаг-

⁴⁸ Священную.

⁴⁹ У рукопису уставилсь.

⁵⁰ У рукопису погрешно богловію.

⁵¹ У рукопису погрешно човши.

⁵² У рукопису погрешно боже.

⁵³ Фортины.

ко заслужити⁵⁴: не да. Дошавши на определено мѣсто, и узевши квартиру са прочима богословцима коихъ до едно дванаистъ быяше, и сви скоро изъ Мохачкогъ поля, и зачнемъ али свойскій⁵⁵ и истински у име божіе, предаваме богословске предмѣте слѣшати и учити, и не мислећи нато да ѿ мои десет фор. до неколико дана ни краица ре быти неће, пакъ штаћемо онда? но самъ Богъ, кои видѣвши заръ мою невинну и непритворну къ богословическомъ ученію охоту, постарасе до краткогъ времене⁵⁶ и за мене онако, као што се онъ по отеческой нѣговой божественной благодати, и за проче по пространномъ свету находѣше се пришелце и сире обывуе старати.

После три или четири неделѣ мога у богословіи пребываня, у кое доба башъ и момъ новцу конацъ хотяше быти, видећи почив:⁵⁷ I: Вит: пар: Буд:⁵⁸ и Гером:⁵⁹ Θεодосіи Θεодоровичъ⁶⁰ Еписк:⁶¹ Капеланъ кои су намъ науке предавали, мой велики трудъ и охоту ко науцы, као оскудна но трудолюбива младића, похвале ме предъ Г. Епископомъ, и нѣговой архіерейской Милости препоруче. Тѣ прилѣжность мою већ е и самъ Г. Епископъ, кои е такоћеръ повседневно у Школу, коя е у дворской капели была, долазио, на мени примѣтио, и тако за наградити трудъ мой, определѣ ми у собственомъ срѣмъ двору свободный квартиру препитаніе и ѳоштъ поредъ тога 10 f на Месець, и такъ ѿ мое Матере више помоћи потребовао нисамъ.

Но и неостанемъ притомъ. Чимъ самъ се у дворъ, изъ мога наймлѣногъ Квартира преселио и поменути Месечну плату примати зачео, абіе погодимъ покойногъ Лѣкѣ Миловановича⁶² Консісторіалногъ преводчика и србскомъ свету познатогъ оногъ Стихотворца, кои е у мени датој соби преко данъ превдећи богословическа сочиненія радио, да ми предае Легціе за латинскій языкъ, кои и како Теоретично, но ѳоштъ выше практично тако свойски и са воломъ зачнемъ учити да самъ у трећу годину већ по правилу, истый языкъ, говорити и добро преводити и разумети могао. Тако е было! ербо не фалећи се, и за цѣло мога у Будиму прѣбываня време нисамъ зору отспавао. Я бы лети свако утро у вертѣ Епископскомъ предъ Лустхаузомъ,⁶³ умивень и очешлянъ, съ книгомъ у руцы стоѣхъ,⁶⁴ поздравляю изза горде и прашне Пеште раѣаюћесе сунце: а вечеромъ, мѣсто Оаэтра, надъ книгомъ сагнутъ слѣшао бы, какъ из Града у десетъ сати, на фајерпикетъ⁶⁵ у Предградіе Табанско, у коіой е Епископа дворъ быо, определѣни Драгонери поредъ пенћера⁶⁶ мога пролазећи, по кал-

⁵⁴ У рукопису попрешно заслѣшати.

⁵⁵ Своискій тако у рукопису.

⁵⁶ Времене тако у рукопису.

⁵⁷ Почившій.

⁵⁸ Іоаннъ Витковичъ парохъ Будимскій.

⁵⁹ Геромонахъ.

⁶⁰ Геромонахъ Θεодосіе Θεодоровић био је учени калуђер манастира Грабовца у Маѣарској.

⁶¹ Епископскій.

⁶² Лука Миловановић в. Милованов Лука код Станоја Стојановића у Народной енциклопедији српско-хрватско-словеначкој, II книга, Београд s. d. стр. 772.

⁶³ Лустхауз — кућа за забаву.

⁶⁴ Стоѣхъ тако у рукопису.

⁶⁵ Фајерпикет — смена страже.

⁶⁶ Пенћера тако у рукопису.

дрми съ тешкими нѣюви коня копитама лупаю. — Редутъ, Баллъ, Театеръ, Каффану и проча такова и тымъ подобна, у Пешти у неизброеномъ множеству налазећа и ѿ многи ученика паче школе и науке любећа мѣста, ꙗ текъ по имену познавахъ. Оваковомъ прилѣжно-стїю, трудїосамъ се оно накнадити, кое самъ у преѣшными моима млаћима годинама, Богу заръ тако хотећу, пренебрегао. У такомъ срећномъ (3) положеню и райске тишине подобномъ дому пребудемъ ꙗ до 4° окт: 825. собираюћи себи све оне науке, кое бы ме временемъ способнымъ и достойнымъ Чина священическогъ учинити могле.

У четврту годину мога ту пребываня почнемъ се за мое во Дїакона произведенїе старати; не зато што бытисе было ученѣ додїяло или бы ми теретно было, не, Богъ ми е свидѣтель! но будући да е Г: Епскпъ⁶⁷ већ престаръ быо пакъ изъ страха да истый нетрефи умрети, а под новымъ помыслио самъ, Богъ зна какоће быти. Но какымъ ћу то начиномъ зачети а да Г: Епска неувредимъ? Напослѣ-дакъ намыслимъ овако. Умолимъ мое прїятелѣ, кои самъ збогъ могъ доброгъ владаня доста имао — а именно: Г: М: Малешевића Протопресв:⁶⁸ Будимскогъ. Θεодор:⁶⁹ Георгїевића Грчкогъ у Пешти Пароха, кои и Епискоскїи Духовникъ быяше. Іван: Витков: пар: Буд:⁷⁰ Θεодора Краля францїшкана,⁷¹ онда у Табани⁷² при С: Екатерине цркви находеће се Парохїе Админїстратора, кой (. .) примленъ быяше у двору, и Іван:⁷³ Захара Епископскогъ Секретара, — ныи велим замолимъ да ми они у Г: Епископа изсодатайствую⁷⁴ дозволѣне жени-тисе и да ме после за Дїакона произведе. Сва ова добра и ѿмѣнна Гда⁷⁵ драговошно и едїнодушно обѣштаю ми се у помоћи быти; и тако договоришесе да на данъ Тезоименїя Нѣювогъ Преосвящ:⁷⁶ (окт: 3⁰) приликомъ ручка исту му молбу предложе. Како уговорише, тако и учинише. Прислѣ урећени данъ и време обѣда. Съдаюћи за Трапезу по Молитви Гднѣй⁷⁷ ꙗ самъ ѿпояо тропаръ дна „Благости научився и трезв:⁷⁸ четвртимъ гласомъ, онако трогателно, као што ме е истый Г. Епископъ научїо. Обѣдъ се продолжаваше у обычномъ веселомъ разговорю. По Г. Протопресбытера наздравицы, кою е онъ у здравлѣ Г. Епископа учинїо, устаде таки Секретаръ Захаръ, и ѿпри-лике овима речма, латинскимъ езъкомъ, уговорену молбу предложи: „Преосвященѣишїй Г: Епископе! Цареви и Кралѣви, велможе и сви высокога Достоинства Мужеви Духовногъ и Мїрскогъ реда, приликомъ знаменити и торжествени дана, разне обычествую Милости, и разна благодѣянїя своима подчинѣнными творити. Такови примѣры даю и мени свободу да ево у име свїю овде присуствуюћи гостїю и

⁶⁷ Господинъ Епископъ.

⁶⁸ Господина Мануїла Малешевића Протопресвытера.

⁶⁹ Θεодора.

⁷⁰ Іваннъ Витковичъ парохъ Будимскїй.

⁷¹ Францишкан — фрањевац.

⁷² Табани тако у рукопису. Табан је део града Будима.

⁷³ Іванна.

⁷⁴ Изсодатайствую тако у рукопису.

⁷⁵ Господа.

⁷⁶ Преосвященства.

⁷⁷ Господнѣи.

⁷⁸ Трезвенїа.

и ѿ в: Прев:⁷⁹ едну милость просимъ, коя се состои у тымъ да вашегъ Клірика Н: Н: као доброгъ и примѣрногъ Младиѣа кои ево веѣ четверто лѣто съ найболимъ успѣхомъ у вашемъ богословическомъ заведенію науке слуша; да га, велимъ, ващомъ Архіер:⁸⁰ властїю благословите, да му се оженити дозволите, и кадь ваш: Прев:⁸¹ угодно буде во Діакона произведете." садъ и сви прочи гости единогласно повичу „Молимо, молимо." Їштъ Епископъ на Секретарову Молбу ніе ни ѿговоріо, кадь Θεодор Краль прехвативъ речъ и рече: „Присвитли Гдине Бискупе! И ꙗ ѿ мое стране могу васъ увѣрити, да Н: заслужуе вашѣ свитѣ Милость, онъ е добаръ и прилѣжанъ еданъ Младиѣ. Асамъ се зачудіо, кадь ми е ономадъ 15 f съ томъ Молбомъ донео, да га на Катанчиѣа, нашегъ провинціала Шокачке проповеди ѿ Четиры части пренумерирамъ." (3').

Доксу ова моя два прїятеля тако за мене молеѣи говорила, покойномъ бы се добромъ Епископу, као старомъ мужу, бысеру подобне низочи рониле⁸² сѹзе. Обѣщасе таки нѣіовой жели удовлетворити. Зовну ме у собу да зафалимъ. А ушавшии ѿ умиленїа и велике мое радости, мѣсто Метанисати Клекнемъ предъ Светителю подобногъ Архіереа, и полюбивши му с: десницу съ неколико просто-искренни речи, на нѣіовой Милости захвалимъ му. Сутра данъ, т: е: 4^о Окт: зовне ме онъ (Епкпъ) къ себи и пруживши ми 50 f банку рече: „На бре сынко Петре, ово ти дасть у помоѣ. Иди садъ дома оженисе, пакъ ѣу те после рукоположити во Діакона: али донде бре, докъ Парохїю недобїешъ, ту кодь мене да будешъ, и опетъ далѣ науку богословическу да слушащъ." И тако ꙗ са дозволенїемъ и благословенїемъ мога незабвеннога Архіереа отпущенъ будуѣи, доѣмъ къ моіой прерадостной Матери дома у С: Андрею. На Митровъ данъ (окт: 26^о) вѣнчае у Калазской Цркви пок:⁸³ Андреа ѿ Белгради Парохъ мѣстный, са Марїомъ Мілошевиѣ едне честне удовице кѣромъ. — Декембрія 30^о лѣта 825. будемъ у капелли Епископской во Діакона, а Марта 6^о л: 826. лицемъ на Θεодорову Субботу, и опетъ у Капелли, во Пресвѹтера рукоположенъ.

Текъ што ꙗ по момъ рукоположенію во пресвѹтера изъ Капелле доле сиѣмъ и са Протопресвѹтеромъ Мануїлемъ Малешевиѣ, кои е такоеръ служїо нешто се ѣштъ под Капіомъ разговарати почнемъ, алъ отворесе врата ѿ капіе, и тко уѣе на нѣи? Уѣе мое у Ліпови заоставше несудѣнїе роѣный братъ Фїлліпъ Вѣя, кои е на мое мѣсто у Ліповской трговины, као калфа заостао быо, и кои садъ веѣ као свой господаръ после четири године дошавшъ⁸⁴ у Пешту на вапшаръ зажели самномъ се састати и видети, ербо е чуо быо да ꙗ у Будиму богословію слушаемъ. Онъ како е на врата ушао таки ме е по лицу познао, по незнаюѣи да самъ ꙗ веѣ обученъ, као мало збунѣнъ рече ми: „За Бога! братъ Петре! есте ли ви? на ово као питанъ ѿ говори добрый Протопресвѹтеръ шалеѣи се и смеюѣи се: „Мой сынко! лїе ово садъ веѣ братъ Перо, него Гдинъ Свештеник." ово

⁷⁹ Вашегъ Преосвещенства.

⁸⁰ Архіерейскомъ.

⁸¹ Вашему Преосвещенству.

⁸² У рукопису погрешно рипили.

⁸³ Покойный.

⁸⁴ Дошавшъ тако у рукопису.

рекавши онъ отиде у собу, а насъ двое братски полюбовившисе пустимосе у пріятелскій разговоръ, и взаимно разна питанъ, изъ меѹ кога каже ми онъ да мѹ се Александра нѣгова сестра прошавшегъ іошт лѣта за едногъ у Ліпови Трговца удала.

Истогъ лѣта (826.) Августа 21^о будемъ послать у Ваць⁸⁵ у качеству Администратора са следуюћегъ содержания писмомъ: „Благоговѣйный Отць Петръ Намъ Любезный! Архіерейскою нашею властію опредѣлнсмо васъ за Администратора церкви вацкія; и налагаемъ да должности священническія, и вся священнодѣйствія благоговѣйно и трудолюбно исполняете, и житіе проводите Званію Священническому сходно и тихо, и какъ же до нынѣ, такъ и ѿ селѣ поучайте се въ чтеніи Священ.⁸⁶ писанія прилѣжно, да и сами себе, и стадо Христово пользуете, тако буде имѣти Насъ благонаклоненныхъ. Сему совѣту нашему со всемъ сообразоватися вѣдите, Дано въ Будимѣ Августа 21^о 826. Благоговѣйству Вашему благонаклоненъ Діонсiи с: р:⁸⁷ — Vuda. Reverendo Dno⁸⁸ Petro Rimszky Orientalii Ecclesiae gr: n: u: r:⁸⁹ Administratori Vacziensi Nobis Observando. Vaczū, и тако по гласу истогъ (.) налога пребудемъ тѹ (4) до 26^о Септ. 828 л. Измеѹ тогъ времена престависе Мой Милостиви благодѣтель, Г: Епископ, нещастномъ смртію, у Будиму 27^о Іан: 1828. У исто време и мой добри у С: Андреѹ пріятель, веѹ споменути отацъ Павле Івановичъ, поболѣвъ и душевно и тѣлесно (поремеѣн умомъ) за далше оправлянѣ служба Священнически неспособнымъ постаде: и и на нѣгово мѣсто, из Ваца у С: Андрею, блаженопоч: Стеф: Станковичемъ,⁹⁰ онда іошт као Архімандритом на Парохію пожаревачку, С: Арх: Міх:⁹¹ премещен будемъ. Умершу Дек: 2^о 830 л: дѣйствителному пароху Гер:⁹² Павлу, наименуе ме Ч:⁹³ Консисторіумъ, за дѣйствителнаго Пароха, и добіемъ Сінгелію, 26 Март: 831 л: ѿ С:⁹⁴ Станковича подписанъ, Иншталирамъ⁹⁵ се 1832 л: 24 Апр: у присуствію Г: проте Мануила Малешевича, ѿ стране плем:⁹⁶ Магістрата изслатог Комесара⁹⁷ Пав:⁹⁸ ѿ Белградн. — Лѣта 851. дне 7 авг: постави ме⁹⁹ Превсвѣщ: Г: Павелъ

⁸⁵ Вац је град на левој обали Дунава северно од Будимпеште.

⁸⁶ Священнаго.

⁸⁷ Своєю рукою.

⁸⁸ Domino.

⁸⁹ graeci non uniti ritu — православни.

⁹⁰ Блаженопочившимъ Стефаномъ Станковичемъ. Стефан Станковић, епископ будимски (1829—1834).

⁹¹ Светогъ Архангела Міхаила.

⁹² Герою.

⁹³ Честный.

⁹⁴ Стефана.

⁹⁵ У рукопису погрешно интелірамъ.

⁹⁶ Племенитогъ.

⁹⁷ У рукопису погрешно Кимисара.

⁹⁸ Павла.

⁹⁹ Део текста од речи Септ. до ме писац је накнадно исписао на посебном листићу, а првобитни текст гласи: до 26^о Септ: 828 лѣта. Измеѹ тогъ времена престависе мой милостиви благодѣтель Г[осподињ] Епископ нещастномъ смртію „Животоописніе Д[іонсiа] ѿ Попо[вичь] правосл[авнога] Епископа Будимскога, списано Петромъ Рим[скимъ] парох[омъ] С[антъ] Андр[ейскимъ] у Будиму 27^о Іан[уаріа] 828. У исто време и мой добрый у С[антъ] Андрѣ пріятель, гореспоменутий отаць Павле поболѣвъ и душевно и тѣлесно поремеѣн умомъ за далше оправлянѣ служба священнически не-

Аѳанацковичъ¹⁰⁰ Сосѣдательмъ Консісторіалнымъ, гди ево до овога времена, кадъ ово мое житіе пишемъ (860) непресѣчно пребудемъ, и гди ако судбина моме намѣренію противна не буде была, и до мое смрти пребыти желимъ.

Кадъ самъ из Богословіе на вацку парохію ѿишао, наравно могаосамъ се сваког далѣгъ читаня и ученя манути, и време мое, неимаюћи съ парохіани много посла, кои е онда до преко шестедест душа было, напрасно проводити: но¹⁰¹, можъ да ѿ нарави, или збогъ штосамъ се заръ у Богословіи (. . .)¹⁰¹ навикао быо, ѿстадо при читаню, садъ већ не текъ богословскій, но разни книга и новина. Год: 827. водіо самъ писменну кореспонденцію са Учредничествомъ Маѳарскіи „Pest-Budaи ujsárok”¹⁰² новина, за кои мой трудъ добіясамъ ѿ нѣихъ безплатежно новине. Доцнѣ, већ као Парохъ у С: Андреи, шияясамъ у многе Лѣтописа Части, Србску Пчелу, Новіну Србскогъ скоротечу и србскіи, пок: Θ : Павл:¹⁰³ народный Листъ, различита и прозаическа и стихотворена, оригінална као што е Животоописаніе Діонусіа ѿ Попович православногъ Епкопа Будимскогъ: (види Србскій Лѣтописъ за год: 857 часть I. лист 64) и преведена сочиненія. Проповѣди самъ у Цркви често говоріо, и то свагда са, дозта пунымъ слышателя мой задовољствомъ. Какосамъ проче мое Священническо званіе оправляю, то нѣе мое казати, но при свимъ опетъ мыслимъ даѣна на своемъ мѣсту быти назначити да за цѣлогогъ могъ, не башъ краткогъ времена траюћегъ оправляна званія никадъ тужень, либо ѿ началства могъ духовногъ обличень быо нисамъ, премъ да самъ подъ б и то веома различите нарави Архіереа служію Діонусій Попович, Стеф: Стан:¹⁰⁴ Јустин Јовановић,¹⁰⁵ Пант: Живковић¹⁰⁶ Платон: Аѳанацк: Ар: Стојковић,¹⁰⁷ и то су заръ Мыслимъ знацы дасамъ по а:¹⁰⁸ Павлѣ (Ефф: 4. с: 1. 2. 3.)¹⁰⁹ свагда онако се владао: „Као што приликѣе момъ званію, у кои самъ быо позванъ. Са свакомъ понизностію

способнымъ постаде: и на нъгово мѣсто блаженопоч[ившимъ] Г[осподиномъ] С[тефаномъ] Станков[ичемъ] онда јошт као Архіандритомъ изъ ваца у С[ентъ] Андрею на исту упраснѣну Парохію С[ветога] Архан[гела] Міханила аки администраторъ премещень будем. Умершу Дек[ембріа] 2^о 830 л[ѣта] действителному Пароху отцу Павлу; наименѣе ме ч[естный] Консісторіѣмъ за дѣйствиелнаго исте цркве пароха и добивши 26^о марта 831 лѣта ѿ Епископа Стеф[ана] Станковича сингелію подписанѣ, збогъ слабогъ ми онда здравля, и збогъ страха и русвая онда царствуюће люте Холере — тек Априліа 24^о 832 л[ѣта] Иншталірам се у присуствію Г[осподина] прот[е] Мануила Малевевића, и ѿ стране плем[енитогъ] маг[истрата] изслатогъ Коміссара Павла ѿ Белгради, лѣта 851. авг[уста] 7^о постави ме . . .

¹⁰⁰ Реч је о Платону Аѳанацковићу, епископу будимском (1839—1848. и 1851).

¹⁰¹ Вероватно тако.

¹⁰² Маѳарски лист *Пештанско-будимске новине*.

¹⁰³ Покойнога Теодора Павловича. Теодор Павловић (1804—1854), покретач и издавач листа *Србски народни лист*.

¹⁰⁴ Стефанъ Станковичъ.

¹⁰⁵ Јустин Јовановић, епископ будимски (1834—1836).

¹⁰⁶ Пантелеймонъ. Пантелејмон Живковић, епископ будимски (1836—1839).

¹⁰⁷ Арсение. Арсеније Стојковић, епископ будимски (1853—1859).

¹⁰⁸ Апостолу.

¹⁰⁹ Ефесцима посланица, 4. глава, 1. 2. 3. стих.

и кроткостію, и стрплѣнемъ, трпећи еданъ другога у любви. Стара-юѣнсе држати единство духа у сvezы мира” — и да самъ быо (къ Тім: I посл: 4. 12.)¹¹⁰ и угледь вѣрными у речи, у живлѣнну, у любви, у Духу, у вѣры и чистоти. — Црквно богослуженіе и пѣніе свагда самъ любіо кротко, но (4’) Ткое наспорію толіке Новине и разногъ наименованія листове, и тко и е помеѣао и на онакове астале, гди пре ни флиспапира наѣи се могло ніе; духъ времена.¹¹¹ Тко е умножію Типографіе, и множество книга нагромадао.

Може быти л: с:¹¹² да ѣе многы, кадъ овѣ мою біографію прочитаю, помыслити, да ме е или моя простота, или пакъ нѣко славолюбіе на то навело, да си житіе спишемъ и фамилію моію завѣщамъ оно на топъ, по смрти мојой¹¹³ издати, кадъ у нѣмѣ никакви онакови знаменити, високи, удивителни дѣла и случаета нема, кои бы мои веѣ у Гробѣ прахъ прославити, и име мое овѣковѣчити у станю были.¹¹⁴ Ии самъ вѣруемъ, да ѣе многи у првомъ магновенію у томъ као чудеѣи се мало и негодовати, кадъ првѣй, но надамъ се не послѣднѣй путь, виде едногъ простогъ сръбскогъ Свештеника житіе у лѣтопису наштампано, онде велим, гди су досады текъ Цареви и Кралѣви, Архіепіскопи и Епіскопи, и онакови великаша біографіе мѣста имале кои су или дална пѣтешествія творили, или високе науке пространыма земляма слушали или се у войни прославили, или либо коимъ другимъ начиномъ на Хорізонту светске¹¹⁵ славе са высокими мужевма уреду пушѣени удостоилисе чество стаяти. — Дали е то право или не, ја несемъ изреѣи, нити смемъ за овај паръ у томъ судія быти; но опет као тек мыслимъ да како што су многе ствари, кое се досады као за недостойне неважне и по старогъ света мнѣнію, као за противне и мале (маловажне) држале, данасъ се те исте общемъ задовољствію и одобреню радују, и за полезне и необходимо нѣждне признаю и држе, то онда неѣемо се ни найманѣ чудити моѣи на овой мојой намѣри и жели, сирѣчь, премъ да не редко и у најпростіегъ човека животу таковесе добродѣтели налазе, да су оне заиста достойне назначене быти. (Іован 3. 27)¹¹⁶ Неможе човекъ ништа примати, ако мѣ не буде дано съ неба — къ Кор 2.—12. 9.¹¹⁷ и да се сила божія у слабости показуе свима. (къ Кор: 1.—1.)¹¹⁸ да оно што е слабо предъ светомъ оно избра Богъ да посрами јако.— Лѣка: 10. 21.¹¹⁹ И како то више пута ја самъ признаемъ, да ѣе читатели у првомъ магновенію чудеѣнсе, као мало и негодовати, кадъ први, но мыслимъ неѣе быти послѣднѣй, путь узвиде, да се едногъ простогъ Свештеника біографіа

¹¹⁰ Тимотију посланица прва, 4. глава, 12. стих.

¹¹¹ На месту преношења текста са стране 4 на 4’ но / тко е у овој реченици као да настаје извѣстан логички несклад.

¹¹² л: с: скраћеница неразрешена (любезный слушателю?).

¹¹³ Мојой тако у рукопису.

¹¹⁴ У рукопису погрешно было.

¹¹⁵ У рукопису погрешно светке.

¹¹⁶ Јеванѣље по Јовану, 3. глава, 27. стих.

¹¹⁷ Коринѣанима посланица друга, 12. глава, 9. стих.

¹¹⁸ Коринѣанима посланица прва, 1. глава, 27. стих.

¹¹⁹ Јеванѣље по Луки, 10. глава, 21. стих. У рукопису се наводи само место без цитата.

у Лѣтопису напечатала, онде велим гди се текъ славни мужеви до-
садъ печатати...¹²⁰

*

Закључујући прилог о животу и раду Петра Римског, као и из-
дање текста његове аутобиографије, да поновимо оно што је он на-
писао на крају свог написа о Дионисију Поповићу: *Sat est voluisse...*

ЛИТЕРАТУРА О ПЕТРУ РИМСКОМ

- Александер Хаџић, *Садржај по писцима*, Летопис Матице српске, књига 185, свеска прва, Нови Сад 1896, 52—53;
- Павле Софрић, *Моменти из прошлости и садашњости вароши Сентандреје*, Ниш 1903;
- Павле Софрић, *Моје ћачке успомене*, *Четири прилога за српску културну историју*, прештампано из Гласа Епархије нишке, Ниш 1910, 26—48;
- Margalits Ede, *Szerb történelmi repertorium*, I kötet, Budapest 1918, 88, 193, 196;
- Живко Видак, *Српске школе у Сентандреји*, *Рад војвођанских музеја*, све-ска 11, Нови Сад 1962, 25—49;
- Георгије Хужвик, *Римски Петар*, Лексикон писаца Југославије, Матица срп-ска (у припреми за штампу);
- Γωάννον Α. Παπαδριανοῦ, *Ενας μεγάλος Μακεδόνας απόδημος: Εύφρωνις Ραφαήλ Παπαγιαννοῦ-Πόποβιτς* у зборнику *Πνευματικοί ἄνδρες τῆς Μακεδονίας κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν*, *Θεσσαλονίκη* 1972, 107—133.

¹²⁰ Није сасвим јасно да ли је последња, недовршена реченица аутобио-
графије наставак претходног излагања, или је то случајно или намерно по-
нављање дела једне раније реченице у овом пасусу.